

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет

імені Петра Могили

ЗАТВЕРДЖЕНО

Голова приймальної комісії

ЧНУ імені Петра Могили

Леонід КЛИМЕНКО

« 25 » 2024 р.

ПРОГРАМА

фахового вступного випробування

для вступу на 2 курс навчання

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

для здобуття ступеня бакалавра зі спеціальності

081 «Право»

Миколаїв – 2024 рік

КОНЦЕПЦІЯ, МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Програма призначена для конкурсного відбору на навчання для здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 081 «Право» до Чорноморського національного університету імені Петра Могили осіб, які здобули ступінь бакалавра, магістра, освітньо- кваліфікаційний рівень спеціаліста з іншої спеціальності для здобуття ступеня бакалавра за спеціальністю 081 Право у межах вакантних місць ліцензованого обсягу.

Метою вступного екзамену є оцінювання рівня засвоєних здобувачем вищої освіти спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, визначених стандартами вищої освіти та достатніх для навчання на освітній програмі “Право” з метою освітнього ступеню бакалавра.

Характеристика змісту програми. Програма комплексного атестаційного екзамену містить перелік різноманітних розділів/тем, що стосуються професійної діяльності бакалавра права, глибоких спеціальних знань з дисциплін: «Історія держави і права України». «Юридична деонтологія», «Теорія держави і права».

Завдання вступного екзамену з основ права полягає в тому, щоб оцінити знання та вміння вступників

- з’ясувати рівень теоретичних знань вступників з теорії держави і права, юридичної деонтології, історії держави і права України;
- виявити вміння співвідносити теоретичні знання і проблематикою їх практичної реалізації в сучасних умовах;
- прослідкувати навички з аналізу чинного законодавства;
- визначити рівень опанування основних аспектів правозастосовної діяльності;
- з’ясувати рівень розуміння перспективних напрямів розвитку правової системи України

СТРУКТУРА ВСТУПНОГО ЕКЗАМЕНУ

Історія держави і права України

Джерела і періодизація історії держави і права України. Виникнення стародавніх держав на території Північного Причорномор'я і Приазов'я. Скіфська держава. Грецька колонізація Північного Причорномор'я, її основні етапи. Античні міста-держави. Ольвія, Феодосія, Пантікапей, Херсонес, Тіра. Боспорська держава.

Східні слов'яни. Венеди. Держава антів, її суспільно-політичний лад. Племінні княжіння у VI-IX ст. Держава полян-русів. «Русь», «Руська земля».

Династичний переворот 882 р. Династія Рюриковичів. Норманська і антироманська теорія походження Київської Русі. Суспільний лад Київської Русі. Проблема феодалізму. Правове становище окремих верств населення. Державний лад Київської Русі.

Джерела права Київської Русі, звичаєве право. Договори Русі з Візантією. Руська Правда та її редакції. Князівські й церковні статuti. Уроки. Князівські договори та їх види. Візантійські джерела права

Основні риси права: Право власності на землю. Зобов'язальне право. Види договорів. Сімейне право та його інститути. Спадкове право. Інститути кримінального права: злочини і покарання. Суди і судочинство.

Розпад Київської Русі на окремі князівства. Формування Галицького і Волинського князівств. Об'єднання Галичини з Волинню. Перетворення держави з князівства в королівство, її особливості. Загарбання Галичини Польщею і Волині Литвою. Суспільний лад Галицько-Волинського князівства.

Державний лад та його особливості. Суд та процес Галицько-Волинського князівства. Правова система Галицько-Волинського князівства.

Приєднання українських земель до Литви та його правові аспекти. Поняття «латентна державність». Кревська унія 1385 р. Віленська угода 1401 р.

Городельська унія 1413 р. Суспільний лад. Феодалізм західного типу.

Соціальна драбина у контексті державності і права на українських землях у складі Великого князівства Литовського. Виникнення українського козацтва. Державний лад Великого князівства Литовського.

Джерела права Великого князівства Литовського. Статути Великого князівства Литовського 1529, 1566, 1588 рр. Особливості правової системи Великого князівства Литовського.

Люблінська унія 1569 р., Утворення Речі Посполитої, його наслідки для України. Суспільний лад Речі Посполитої. Національна опозиція проти Польщі. Запорозька Січ. Реєстрове козацтво. Державний лад Речі Посполитої. Правова система Речі Посполитої.

Україна напередодні Хмельниччини. Головні завдання Національно-визвольної війни, їх реалізація. Зміна правового статусу України відповідно до Зборівського (1649 р.) і Білоцерківського (1651 р.) мирних договорів. Юридичні наслідки переговорів під Жванцем (1653 р.). Українсько-російська угода 1654 р. Правове становище України.

Українська держава та право у період Національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького (лютий 1648 – серпень 1657 рр.): Суспільний лад. Державний лад. Формування Української держави, її політична форма. Судова система та процес. Джерела і розвиток українського права.

Період «руїни» в Україні та його політико-правові наслідки. Гетьманські статті і міждержавні договори та їх вплив на суверенітет України. Суспільний лад України- Гетьманщини. Гетьманські універсали 1760 та 1763 рр. про заборону переходу селян. Указ Катерини II 1783 р. про остаточне закріпачення українського селянства. Державний лад України-Гетьманщини. Організація судів. Судова реформа 1760-1763 рр.

Обмеження автономії України. Органи Росії для управління Україною. Ліквідація Запорозької Січі. Створення намісництв. Джерела права України-

Гетьманщини. Конституція Пилипа Орлика 1710 р. Кодифікація українського права. «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р., «Суд і розправа в правах малоросійських...» 1750 р., Книга «Статут й інші права малоросійські» 1764 р., «Екстрат малоросійських прав» 1767 р., «Екстракт із указів, інструкцій і установлень» 1768 р. Поширення в Україні російського законодавства й витіснення національних особливостей. Основні риси права.

Землі України у складі Росії. Територіальний поділ. Україна в програмних документах декабристів. Кирило-Мефодіївське братство, його програмні документи. Суспільний лад України у складі Російської імперії. Державний лад України у складі Російської імперії. Судова система. Право на українських землях у складі Російської імперії.

Колонізаторська національна політика російського самодержавства. Внутрішні і зовнішні чинники реформаторської політики царизму в 60-70-х роках. Селянська реформа 1861 р., її правова основа. Основні риси реформи Земська реформа 1864 р., її значення та правове закріплення. Міська реформа 1870 р., її значення і правова основа. Судова реформа 1864 р., її правове закріплення та значення. Посилення національного гніту в Україні. Валуєвський циркуляр 1863 р. Емський акт 1876 р. Контрреформи 80-90-х років.

Перший поділ Польщі 1772 р., Константинопольська австро-турецька конвенція 1775 р. і включення західноукраїнських земель до складу Австрії. «Королівство Галичини і Лодомерії». Революція 1848 р. і створення Головної руської ради у Львові. Зміни державного правового статусу Галичини, Буковини і Закарпаття. Конституція Австрії 1848 р. Открийована конституція 1849 р. Крайові конституції для Галичини і Буковини 1850 р. Австро-Угорська угода 1867 р. та утворення Австро-Угорської монархії. Ціслейтанія і Транслейтанія. Австрійська конституція 1867 р. Відновлення чинності угорської конституції 1848 р. Державно-правові інститути на західноукраїнських землях на початку ХХ ст. Поширення загального виборчого права і демократичних свобод на територію Західної України. Репресії проти

українців Галичини у роки Першої світової війни. Головна українська рада. Українські січові стрільці. Окупація Галичини російськими військами. Політика царизму на західноукраїнських землях. «Військове генерал-губернаторство Галичина». Джерела права (конституція, імператорські патенти, закони рейхсрату, кодекси). Найважливіші інститути окремих галузей права.

Лютнева революція в Росії. Повалення самодержавства і утворення Тимчасового уряду. Створення автономій та незалежних держав на території колишньої Російської імперії. Боротьба за національно-державне відродження України. Національно-демократична революція. Утворення Української Центральної Ради (УЦР) та еволюція її юридичного статусу. Всеукраїнський національний конгрес 5-7 квітня 1917 р. Наказ УЦР 5 травня 1917 р. Комітет УЦР (Мала рада). Утворення місцевих українських рад. I універсал УЦР від 10 червня 1917 р. Утворення Генерального секретаріату. II універсал УЦР від 3 липня 1917 р. Статут вищого управління України від 29 липня 1917 р. Тимчасова інструкція Генеральному секретаріату Тимчасового уряду від 4 серпня 1917 р. III універсал УЦР від 7 листопада 1917 р. і проголошення УНР. Правове становище УЦР, Малої ради та Генерального секретаріату. Організація місцевої влади. Комісари УЦР. Судові органи. Органи охорони правопорядку і державної безпеки. Військове будівництво. IV універсал УЦР від 9 січня 1918 р. Проголошення самостійності і незалежності УНР. Створення Ради народних міністрів. Окупація України австро-німецькими військами. Останні дні УЦР й повчальні уроки. Законодавча діяльність УЦР. Закон про порядок видання нових законів від 25 листопада 1917 р. Закони в галузі державного будівництва. Правове забезпечення економічного будівництва. Соціальне законодавство. Нормативні акти з кримінального права. Конституція УНР, її зміст і значення.

Переворот П. Скоропадського 29 квітня 1918 р. та його юридичне закріплення (Грамота до всього українського народу та Закони про тимчасовий державний устрій від 29 квітня 1918 р.). Внутрішня і зовнішня політика гетьмана. Організація державної влади. Форма державного правління. Гетьман, його повноваження. Тимчасовий закон про верховне управління державою на

випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування гетьмана поза межами держави від 1 серпня 1918 р.

Українська держава часів Директорії. Створення Директорії та її політико-правова платформа. Акт злуки УНР та ЗУНР, його правове оформлення та юридичні наслідки. Незреалізовані проекти конституцій УНР. Закони від 12 листопада 1920 р. «Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в УНР» та «Про Державну Народну Раду».

Розпад Австро-Угорщини. Листопадовий національно-визвольний чин. Проголошення ЗУНР. Державний лад ЗУНР. Судова система та інші правоохоронні органи ЗУНР. Об'єднання УНР і ЗУНР в єдиній соборній Українській державі. Соціально-політичні та економічні перетворення у ЗУНР.

Конституційне законодавство. Закони про державну мову від 15 лютого 1919 р., про громадянство та правовий статус чужинців від 8 квітня 1919 р., про земельну реформу від 14- 15 квітня 1919 р. Визнання Радою послів Антанти за Польщею права на окупацію Східної Галичини. Еміграційний уряд ЗУНР. Причини падіння ЗУНР.

Жовтневий переворот 1917 р. у Петрограді. Перший всеукраїнський з'їзд рад та юридична сила його рішень. Окупація України радянськими військами. Проголошення Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР). Встановлення воєнно- більшовицької партійної диктатури. Правова характеристика взаємовідносин УСРР з РСФРР та іншими радянськими республіками. «Червоний терор». Джерела радянського права. Пристосування права більшовицької Росії. Початок кодифікації законодавства.

Внутрішнє становище УСРР на початку 20-х рр. Законодавче закріплення нової економічної політики. Українізація, її правова основа.

Поворот в економічній політиці. Авантюристична індустріалізація. Примусова суцільна колективізація. Голодомор.

Репресії. Державний лад. Посилення ролі позасудових репресивних органів. Правова система та її характерні риси.

Українська карта в політиці держав напередодні Другої світової війни. Пакт Молотова-Ріббентропа 1939 р. Таємна угода про розподіл впливів у Східній Європі і міжнародне право. Початок війни. Вступ Червоної армії в Західну Україну. Правові аспекти діяльності ОУН-УПА. Перебудова державного апарату УРСР на воєнний лад. Реорганізація органів суду і прокуратури у зв'язку з введенням воєнного стану. Розчленування території України і встановлення німецького окупаційного режиму. Визволення України від нацистських загарбників. Відновлення органів радянської влади в Україні. Розширення прав республіки у галузі міжнародних відносин і оборони. Звільнення Закарпаття від німецько-угорських загарбників та юридичне оформлення його входження до складу України. Право України в умовах війни. Надзвичайне законодавство.

Повоєнні адміністративно-територіальні зміни. Ліквідація Української греко-католицької церкви. Збройний опір УПА і підпілля ОУН радянській репресивній системі. Право УРСР у повоєнні роки. Період розкладу сталінізму (1953 – перша половина 1960-х рр.). Смерть Й.Сталіна. Політична боротьба і кадрові зміни в керівництві партії. Приєднання Криму до України. Розширення прав УРСР. Державний лад. «Брежнєвський період» неосталінізму (середина 1960-х – середина 1980-х рр.). Судова система УРСР. Закон про судоустрій УРСР 1981 р. Основні риси законодавств 1970-80-х рр.

Суть і зміст поняття «перебудова». Етапи перебудови. Реформування політичної системи країни. Курс на демократизацію, гласність, посилення суспільно-політичної активності населення. Конституційні зміни в період перебудови. Реконструювання державного апарату УРСР. Зміни в законодавстві УРСР.

Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Всеукраїнський референдум та вибори Президента України 1 грудня 1991 р. Прийняття Конституції України 28 червня 1996 р. Структура, основні положення і

значення Основного Закону держави. Конституційна форма правління, державного устрою та політичного режиму України. Реформування усіх галузей права в незалежній Україні. Помаранчева революція 2004 р. Революція гідності 2013 р. Політична криза в Україні 2013-2014 рр. та її наслідки.

Юридична деонтологія

Поняття та риси юридичної деонтології. Історія становлення і розвитку юридичної деонтології. Предмет юридичної деонтології. Методи юридичної деонтології. Завдання і функції юридичної деонтології. Зв'язок юридичної деонтології з іншими науками.

Поняття вищої професійної та юридичної освіти. Рівні, форми одержання, види юридичної освіти. Державні стандарти вищої юридичної освіти. Розвиток юридичної освіти в Україні на сучасному етапі.

Поняття, ознаки та основні категорії науки. Юридична наука, її основні характеристики. Історія розвитку юридичної науки. Теорія держави і права. Історія держави і права. Конституційне право. Адміністративне право. Господарське право. Цивільне право. Кримінальне право.

Поняття і види юридичної діяльності. Функції юридичної діяльності. Загальна характеристика юридичної професії. Основні риси юридичної професії. Основні види професійної діяльності юриста.

Міжнародні стандарти професійної діяльності юристів. Поняття і структура професійної культури юриста. Правова культура та правосвідомість юриста. Деформації професійної правосвідомості юристів. Функції правової культури юриста.

Поняття політики як системи. Поняття та аспекти політичної культури юриста. Роль політичної культури у свідомості та загальній культурі юриста. Компоненти політичної культури юриста. Принципи політичної культури

юриста. Функції політичної культури юриста політичної культури юриста. Прояви реалізації політичної культури юриста.

Поняття психологічних чинників у діяльності юриста. Психологічні прийоми професійного спілкування юристів з громадянами. Конфлікти в юридичній діяльності і способи їх вирішення. Поняття й зміст моральної культури юриста. Морально-професійний обов'язок юриста. Деформації моральної свідомості юристів та шляхи їх подолання.

Етична культура юриста. Службовий етикет юриста. Поняття естетичної культури юриста. Форми прояву естетичної культури юриста. Мовна культура юриста. Естетичні характеристики правових документів.

Теорія держави і права

Основні ознаки держави. Публічна влада як різновид соціальної влади. Суверенітет держави. Суверенітет нації. Суверенітет народу. Легітимність і легальність державної влади. Факультативні ознаки держави.

Патріархальна теорія походження держави. Іригаційна теорія походження держави. Теологічна теорія походження держави. Договірна теорія походження держави. Класова теорія походження держави. Матеріалістична теорія походження держави. Органічна теорія походження держави. Теорія насильства. Психологічна теорія походження держави. Протестарна теорія походження держави.

Влада у додержавному суспільстві. Основні закономірності та передумови виникнення держави. Східний шлях виникнення держав. Західний шлях виникнення держав.

Сутність держави з позицій класового підходу. Сутність держави з позицій загально-соціального підходу. Формаційна класифікація типів держав. Цивілізаційний підхід до типології держав. Політико-правовий підхід до

типології держав. Концепція держави загального благоденства. Концепція інфократичної держави. Концепція елітарної держави.

Поняття і класифікація функції держави. Зовнішні функції держави. Внутрішні функції держави. Шляхи реалізації функцій державою.

Поняття і структура механізму держави. Поняття і класифікація органів держави. Законодавчі органи держави. Виконавчі органи держави. Судові та правоохоронні органи держави.

Поняття та структура форми держави. Форма державного правління. Конституційна монархія як форма правління. Необмежені монархії у сучасному світі. Республіканська форма правління у сучасному світі.

Форми державного устрою. Види політичних режимів. Зміни у формі правління і формі державного устрою із змінами політичного режиму. Закономірності переходу від недемократичних до демократичних режимів. «Хвилі демократизації».

Поняття політичної системи суспільства. Структура політичної системи. Держава у політичній системі. Держава і громадські об'єднання. Держава і політичні партії.

Теорії походження права. Ознаки права. Право в об'єктивному та суб'єктивному значенні. Сутність права. Зв'язок держави і права.

Нормативістський підхід до праворозуміння. Концепція природного права. Історична школа права. Соціологічний підхід до праворозуміння. Психологічна концепція права. Сучасні тенденції право розуміння.

Поняття функцій права. Класифікація функцій права. Юридичні функції права. Загально соціальні функції права.

Поняття технічних і соціальних норм. Види і характеристика соціальних норм. Відмінність правових норм від інших соціальних норм. Мораль і право.

Поняття і ознаки норми права. Види норм права. Структура норми права. Види гіпотез. Види диспозицій. Види санкцій.

Поняття і види джерел права. Закон як джерело права. Судовий і адміністративний прецедент як джерело права. Правовий звичай. Звичаєве право. Доктрина як джерело права. Співвідношення джерел права в Україні.

Поняття, зміст і принципи правотворчості. Види правотворчості. Стадії правотворчості. Законодавчий процес. Межі дії нормативно-правових актів. Систематизація нормативно-правових актів.

Поняття системи права. Приватне та публічне право. Галузі права. Підгалузі й інститути права.

Поняття і ознаки правовідносин. Види і структура правовідносин. Об'єкти та суб'єкти правовідносин. Правоздатність, дієздатність, деліктоздатність. Правосуб'єктність. Поняття і види юридичних фактів. Юридичні презумпції. Юридичні фікції.

Поняття і особливості реалізації права. Специфіка правозастосовчої діяльності. Стадії правозастосовчого процесу. Акти застосування права, їхні види. Способи реалізації права. Прогалини у праві.

Поняття юридичних колізій. Види колізій і причини їх виникнення. Колізії норм права і нормативних актів. Способи усунення колізій. Превентивні заходи. Юридична конфліктологія.

Поняття прогалин у праві. Подолання прогалин. Аналогія закону, аналогія права. Субсидіарні норми.

Загальне поняття тлумачення права. Способи (прийоми) тлумачення права. Види тлумачення норм права. Тлумачення норм права за обсягом. Інтерпретаційні акти.

Законодавча техніка. Правозастосовча техніка. Техніко-правові категорії.

Види соціальної роботи. Поняття і ознаки правомірної поведінки. Типологія правомірної поведінки. Шляхи формування правомірної поведінки.

Поняття правосвідомості і її структура. Функції і види правосвідомості. Зв'язок правосвідомості і права. Правова культура: поняття, елементи, форми дії. Функції правової культури.

Поняття правопорушення. Ознаки правопорушення. Склад правопорушення. Види правопорушень.

Поняття юридичної відповідальності. Принципи юридичної відповідальності. Ознаки юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності.

Поняття механізму правового регулювання. Структура і стадії механізму правового регулювання. Ефективність механізму правового регулювання.

Поняття законності. Аспекти законності. Принципи законності. Гарантії законності. Поняття правопорядку.

Розвиток ідеї правової держави. Ознаки правової держави. Форми демократії. Демократична держава: поняття і ознаки. Поняття соціальної держави. Правова політика в правовій, соціальній, демократичній державі. Поняття громадянського суспільства. Ознаки громадянського суспільства. Співвідношення громадянського суспільства і правової, сучасної, демократичної держави. Концепція «сучасної держави».

Поняття прав і свобод людини і громадянина. Класифікація прав людини. Характеристика основоположних прав людини. Політичні права. Соціально-економічні права. Культурні права. Екологічні права. Характеристика основних свобод людини. Юридичні обов'язки людини. Гарантії і механізми захисту прав людини.

Поняття правової системи. Структура правової системи. Правова система і правова сім'я. Місце України на правовій карті світу. Критерії класифікації правових систем. Класифікація правових систем: підходи у вітчизняній і

зарубіжній науці. Романо-германська правова система. Англо-американська правова система. Соціалістична правова система. Мусульманське право. Системи звичаєвого права.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна теорія держави і права: підручн. для студентів юрид. вищ. навч. заклад. / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. - Х.: Право, 2009. - 584 с.
2. Правознавство: навчальний посібник / [Колодій А.М., Опришко І.В., Демський С.Е та ін.]; за ред. В.В. Копейчикова. - [3-є вид.]. - К.: ЮрінкомІнтер, 2000. - 640 с.
3. Письменицький А.А Теорія держави і права: навч. посібник / А.А. Письменицький, Д.В. Слінько. - Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. - 252с.
4. Історія держави і права України: навч. посіб. / В. М. Іванов. – Київ: Атіка, 2003. – 416 с.
5. Історія держави і права України. Підручник. – У 2-х т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. – Том 1. – Кол. авторів: В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький та ін. – К.: «Ін Юре», 2003. – 656с.
6. Історія держави і права України: Підручник. – у 2-х т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. – Том 2. – Кол. авторів: В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький та ін. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 580 с.
7. Історія конституційного законодавства України: Зб. док. / Упоряд. В.Д. Гончаренко. – Х.: Право, 2007. – 256 с.
8. Кульчицький В.С. Історія держави і права України / За ред. В. С. Кульчицького, Б.Й. Тищик.– К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 624 с.
9. Усенко І. Б. Історія держави і права України: проблеми предмета і методології досліджень // Правова держава. – 1999. – Вип. 10. – С. 237–244.

10. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого ; уклад. В. Д. Гончаренко, О. Д. Святоцький ; ред. В. Д. Гончаренко. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 796 с.
11. Хрестоматія з історії держави і права України: у 2-х т. – Т.1: З найдавніших часів до початку ХХ ст. / За ред. В.Д. Гончаренко. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: Ін Юре, 2000. – 472 с
12. Бандурка О.М., Скакун О.Ф. Юридична деонтологія. - Х.,2002.
13. Бризгалов І.В. Юридична деонтологія (стислий курс лекцій). - К.,2008.
14. Гусарєв С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія. - К., 2005.

Програма розглянута та затверджена на засіданні приймальної комісії університету
(протокол № 5 від «25» квітня 2024 року).

Відповідальний секретар
приймальної комісії

Вікторія ЧОРНА